ЮБИЛЕЙНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В ЕПОХА НА ПРЕХОДИ: ЗНАНИЯ, ПОЛИТИКИ И УСТОЙЧИВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ

Сборник с доклади

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ" СВИЩОВ

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Съ-Председатели:

Доц. д-р Любка Илиева – Ръководител на катедра
„Икономика и управление на туризма“
Проф. д-р Марияна Божинова

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Любка Илиева – председател
Доц. д-р Петя Иванова
Доц. д-р Тихомир Личев
Доц. д-р Любомира Тодорова
Гл. ас. д-р Павлин Павлов
Гл. ас. д-р Кристина Шопова
Ас. д-р Йоана Константинова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Доц. д-р Любка Илиева – председател
Доц. д-р Петя Иванова
Доц. д-р Тихомир Личев
Доц. д-р Любомира Тодорова
Гл. ас. д-р Павлин Павлов
Гл. ас. д-р Кристина Шопова

СЕКРЕТАРИАТ

Доц. д-р Любомира Тодорова
Гл. ас. д-р Павлин Павлов
Гл. ас. д-р Кристина Шопова
Ас. д-р Йоана Константинова

ISBN 978-954-23-2652-6

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – СВИЩОВ
ФАКУЛТЕТ „ПРОИЗВОДСТВЕН И ТЪРГОВСКИ БИЗНЕС”
КАТЕДРА „ИКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА”

ЮБИЛЕЙНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В ЕПОХА НА ПРЕХОДИ: ЗНАНИЯ, ПОЛИТИКИ И УСТОЙЧИВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ

19 – 20 юни 2026 г.

10 ГОДИНИ

Катедра „Икономика и управление на туризма”

Академично издателство „Ценов” – Свищов
2026

Кръглата маса се посвещава на 90-годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов и 10-годишнината на катедра „Икономика и управление на туризма”.

Докладите в сборника са анонимно рецензирани от Редакционен съвет.

Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

© АИ „Ценов“, Свищов, 2026
ISBN 978-954-23-2652-6

СЪДЪРЖАНИЕ

КАТЕДРА „ИКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА“
Десетилетие на академично развитие, научни постижения и професионална реализация
Доц. д-р Любка Илиева 11

ПОЛИТИКИ, РЕГУЛАТОРНИ РАМКИ, ИКОНОМИКА И СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА В УСЛОВИЯТА НА ТРАНСФОРМАЦИИ

Предизвикателства пред туризма на България
Проф. д-р Стоян Петков Маринов 21

Публични политики за устойчиво управление на обекти на културното наследство
Проф. д-р Маргарита Богданова 31

Политики за развитие на устойчив културен туризъм
Проф. д.н. Таня Парушева 41

Предизвикателства пред туристически сезон 2026
Доц. д-р Красимира Янчева, ас. д-р Христина Сантана 48

Туризъм и геополитически въздействия – географски аспекти
Доц. д-р Тихомир Личев 63

Обществените поръчки в туризма – взаимодействие между знания, политики и устойчиви бизнес решения
Доц. д-р Галина Чиприянова, Красимир Парашкевов 75

Релацията „културен туризъм – културно наследство“
Доц. д-р Пенка Горанова 86

Професионалната счетоводна преценка в туристическите предприятия: между нормативното съответствие и управленската полезност на информацията
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова, студ. Василена Тодорова, студ. Димитър Димитров, студ. Евелина Радева, студ. Кристиан Иванов 94

Application of Lean Manufacturing Tools in Boxed Solutions for the Tourism Industry
Candidate of Pedagogical Sciences Protsenko Yulia Procenko
Lilya Idrisova, Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD 107

Политики за устойчив туризъм чрез проектно финансиране: Финансова ефективност на общинските инвестиции в инфраструктура
Ас. д-р Димчо Шопов 116

Кризата в Близкия изток – предизвикателства и възможности пред българския туризъм
Ас. д-р Тихомир Драганов.....128

Ролята на европейските програми за развитие на туристическия бизнес в България
Докторант Мария Павлова-Кондрова.....136

Териториална концентрация и регионални различия в развитието на балнео, СПА и уелнес туризма в България
Докторант Антоанета Христова.....144

Местното самоуправление като фактор за развитието на туризма
Докторант Ива Панайотова 156

Институционални и икономически ограничения при трансформацията на земеделски земи за нуждите на туристическата инфраструктура
Докторант Атанас Атанасов.....165

Потенциал за развитие на голф туризма в деветте туристически района на България
Докторант Незифе Бозова.....174

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ, ЗЕЛЕНА И КРЪГОВА ИКОНОМИКА, ГЕОПРОСТРАНСТВЕНИ АНАЛИЗИ И РЕСУРСЕН ПОТЕНЦИАЛ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ

From sustainable to regenerative tourism in the context of the blue economy
Доц. д-р Стефан Райчев 183

Синята икономика и устойчивият туризъм: възможности и предизвикателства
Доц. д-р Добринка Стоянова.....190

Съвременни измерения на социалноикономическата устойчивост в туризма
Доц. д-р Ваня Василева.....199

Развитие на районите през призмата на туризма
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков 207

Концептуализиране на геополитически сензитивни дестинации чрез спортен туризъм: по примера на Голанските възвишения
Доц. д-р Теодора Кирякова-Динева, докторант Уаел Муграби.....216

Изследване на нагласите към екологосъобразните решения в туризма
Гл. ас. д-р Павлин Павлов.....225

Храната като важен компонент на туристическото преживяване
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева 236

Връзка между туристическите пътувания и динамиката на потребителските цени в България
Докторант Никола Николов 244

Климатолечението в структурата на здравния туризъм: историческо развитие, научни школи и концептуално моделиране
Докторант Ваня Андонова..... 256

Кандидатурата за Европейска столица на културата като фактор за развитие на целогодишен туризъм в Бургас
Докторант Иван Гаврилов 268

Място на кръговата икономика в туристическия сектор
Докторант Виктория Джамбазка..... 277

ИНОВАЦИИ, ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ В ТУРИЗМА И УСЛУГИТЕ

Концептуална рамка за адаптация на туристическата система в условията на дигитална трансформация
Проф. д-р Велина Казанджиева, доц. д-р Георгина Луканова..... 287

Ролята на изкуствения интелект в развитието на смарт туризъм
Доц. д-р Елена Илиева, Павел Нончев 300

Бъдещето на туризма в епохата на преходи: между дигиталното и автентичното
Доц. д-р Любка Илиева..... 310

Приносът на цифровите иновационни мрежи към регионалното развитие
Доц. д-р Евелина Парашкевова..... 322

Детерминанти на онлайн пазаруването на туристически продукти в България
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 333

Влияние на дигиталната трансформация на туристическия пазар върху потребителското поведение
Доц. д-р Ваня Григорова..... 343

Иновационни възможности за развитие на туристическия бизнес – мрежови контекст
Доц. д-р Искра Пантелеева..... 353

Иновациите в контекста на туроператорската дейност
Доц. д-р Любомира Тодорова 363

Бариери пред дигиталната трансформация в хотелиерството: организационни, технологични и поведенчески аспекти
Гл. ас. д-р Галина Илиева 371

Ролята на дигитализацията в транспортното обслужване на туристите: нови технологии и приложения
Гл. ас. д-р Никола Гайдаров 381

Иновативни бизнес модели в хотелиерството: комбинация между лайфстайл, устойчивост и дигитално присъствие
Гл. ас. д-р Мира Джендова 390

Бизнес планиране в туризма в условията на изкуствен интелект – нови модели и предизвикателства
Гл. ас. д-р Маргарита Мишева 400

Иновационен модел за развитие на културния туризъм
Ас. д-р Йоана Константинова 412

От дигитална автоматизация към екосистемно управление: трансформация на бизнес моделите в хотелиерството
Докторант Агнес Бачева 420

Ролята на социалните мрежи при избора на туристическа дестинация сред младите хора
Студ. Павел Антонов Павлов 430

БИЗНЕС МОДЕЛИ, ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО, ПАЗАРИ И БРАНДИНГ В ТУРИЗМА И СВЪРЗАНИТЕ ИНДУСТРИИ

Развитие на туристическата индустрия в контекста на съвременните предизвикателства
Проф. д-р Цанко Стефанов 439

Българската индустрия и технологичните предизвикателства
Доц. д-р Сергей Найденов, доц. д-р Добрин Ганчев 448

Креативно управление на туристическите преживявания като фактор за конкурентоспособност на туристическите предприятия
Гл. ас. д-р Кристина Шопова 456

Методът на критичната точка в туристическия сектор – възможност за ефективни решения
Гл. ас. д-р Росен Колев 464

За идеята на туризма в луксозната индустрия
Гл. ас. д-р Иво Велинов 474

Културният туризъм: между наследството, преживяването и мотивацията
Гл. ас. д-р Пламен Петров 482

Търговски аспекти на селския туризъм в България
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 490

The Authenticity Paradox in the Age of Generative AI: Exploring the Impact of Synthetic Visual Content on Tourism Destination Branding
Ас. д-р Стелиана Василева 494

Бранд мениджмънт и корпоративна култура в многонационални компании в сектора на бизнес услугите
Докторант Петьо Божинов 503

Въздействие на дигиталните технологии върху трансформацията на туристическите предприятия
Докторант Теодора Попова 512

ХОТЕЛИЕРСТВО, РЕСТОРАНТЬОРСТВО И ТУРИСТИЧЕСКА АГЕНТСКА ДЕЙНОСТ: МОДЕЛИ НА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ

Спортната анимация като фактор в туристическия бизнес
Доц. д-р Стела Касабова, ст. преп. д-р Радослав Николов 523

Счетоводната информация – важен фактор за успешно управление на предприятията в ресторантьорството
Доц. д-р Галя Стоянова Иванова-Кузманова 530

Управление и развитие на туроператорския бизнес – практически аспекти на облагането по ЗДДС и отражението върху рентабилността
Гл. ас. д-р Лиляна Бърдукова 538

Inventory Accounting in Tourism-Related SMES in Cameroon: Challenges for Cost Control and Sustainable Business Models
PhD student Tognang Kouaya Pretta Noella Rosevale 549

Предизвикателства и възможности пред развитието на голф туризма в България
Докторант Ангел Ангелов 557

Устойчивите практики на туристическите агенции в община Варна
Докторант Христина Петрова 566

Кетъринг обслужването като фактор за конкурентоспособността на туристическите събития
Докторант Цветелина Петрова 575

Директните плащания по Общата селскостопанска политика като инструмент за устойчиво развитие на хотелиерството и ресторантьорството
Докторант Снежана Парушева-Ламбева 584

ОБРАЗОВАНИЕ, ЧОВЕШКИ КАПИТАЛ, ОРГАНИЗАЦИОННА КУЛТУРА, КРИЗИ И АДАПТИВНИ СТРАТЕГИИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ

Знанието и неговото управление в контекста на туризма
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Стела Маринова 599

В преход към приобщаване: туризмът като арена на промяна в условия на различие
Доц. д-р Теодора Кирякова-Динева 609

Музеите като неформална учебна среда
Доц. д-р Петя Иванова, докторант Цветелина Телбис 618

Влиянието на организационната култура върху иновационното представяне на туристическите предприятия
Гл. ас. д-р Надежда Стефанова 627

Practices for developing employer branding in Black Sea coastal tourism
Гл. ас. д-р Христина Филипова, хон. ас. Яна Донева 634

Свищов във впечатленията на посетителите на града (1878–1912)
Преп. д-р Емилия Вачева 643

Финансовата грамотност като фактор за устойчивост на туристическия сектор: структурни ограничения, рискови канали и инструменти за въздействие
Докторант Шенай Шемсиева Раимова 651

Re-thinking sport tourism through stronger physical education and local community engagement
PhD student Wael Mugrabi 665

СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА СОЦИАЛНОИКОНОМИЧЕСКАТА УСТОЙЧИВОСТ В ТУРИЗМА

Доц. д-р Ваня Василева[1]
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“
https://orcid.org/0009-0008-2390-8827

Резюме: На настоящия етап от своето развитие туризмът оказва все по-осезаем натиск върху социално-икономическата среда, на която се основава. Той вече не се счита за безобиден и екологичен бранш. В тази връзка, през последните години, въпросът за устойчивото развитие на туристическата индустрия става все по-актуален. Този доклад се фокусира върху постигането на социално-икономическа устойчивост в туризма. Като негова мярка са използвани оценките на Световния икономически форум за развитието на туризма, дадени на 119 държави от всички региони и подрегиони на света. Настоящият доклад прави сравнителен анализ на оценките, дадени по 2 показателя - „Социално-икономическо въздействие на пътуванията и туризма“ и „Устойчивост на търсенето на пътуванията и туризма“. Сравнението се отнася до държави, региони и техните оценки. Въз основа на сравнителния анализ са направени заключения относно устойчивото развитие на туризма в неговите социално-икономически аспекти.

Ключови думи: туризъм, социалноикономически влияния, устойчиво развитие.

Въведение

На съвременния етап от развитието си туризмът оказва все по-осезаем натиск върху околната среда и туристическите ресурси, върху които се базира. Той вече не се разглежда като безвреден и безвреден за природната и социалноикономическата среда отрасъл. Затова и въпросът за устойчивото развитие на туристическия бранш става все по-актуален през последните години. Настоящата публикация[2] се фокусира върху социалноикономическите аспекти на устойчивото развитие в контекста на туризма, като надгражда разгледаните вече от автора екологични аспекти на устойчивостта (Василева, Кабакчиева, 2025.).

Общоприето е виждането, че туризмът може да бъде катализатор на регионалното и националното развитие. Туризмът оказва икономическо и социално влияние както върху приемащата дестинация, така и върху изпращащата страна. Влиянието се простира върху доходите, благосъстоянието, заетостта и т.н. На локално ниво обаче могат да възникнат проблеми с разпределението на икономически ползи, посрещането на голям брой туристи, тяхното поведение и др. Големият туристически натиск е свързан с редица

[1] v.vasileva@shu.bg

[2] *Публикацията се реализира по проект РД-08-65 / 28.01.2026 г.*
Регионални изследвания на територията на Североизточна България – фаза 3

рискове като опасността от обезличаване и комерсиализиция на приемащата страна, създаването и развитието н псевдокултура, повишаване цените на потребителските стоки и имотите и др. (Воденска, 2001).

Целта на настоящата публикация е да анализира съвременното състояние на социалноикономическата устойчивост в туризма в глобален мащаб. За постигане на поставената цел е направен сравнителен анализ по страни региони в света.

1. Теоретико-методологични основи

Като измерител на социалноикономическата устойчивост са използвани оценките, които Световният икономически форум (World Economic Forum, WEF) дава за туристическото развитие на 119 страни от всички световни региони и подрегиони. В съпоставителен порядък са разгледани изведените стойностите по 2 показателя – „Социално-икономически влияния“ и „Устойчивост на туристическото търсене“. Целта на публикацията е да се сравнят страните и регионите въз основа на поставените им оценки по изследваните показатели, както и да се направят изводи относно устойчивото туристическо развитие в аспекта му социална и икономическа среда. За постигане на поставената цел са използвани логически методи. Направен е сравнителен анализ на изчислените от WEF оценки на туристическия бранш по страни и региони в света. За нуждите на сравнителния анализ е направено групиране от автора по стойностите на разглежданите показатели в низходящ ред. Разгледани са първите 15 позиции за всеки от показателите. Аналитичният подход се стреми да открие и изложи причинно-следствените връзки за наблюдаваните оценки, да се разкрият процеси и явления, както и причините и последствията от тях.

Световният икономически форум е международна неправителствена организация, създадена през 1971 г. Седалището на организацията е в Женева (Швейцария), но има офиси и в Пекин (Китай), Токио (Япония), Ню Йорк и Сан Франциско (САЩ). Основната ѝ цел е подобряване на състоянието на света чрез разнообразни инициативи за публично-частно партньорство, сътрудничество и напредък. Постепенно фокусът на организацията се разширява от икономически и управленски към социален. WEF се стреми към безпристрастност и необвързаност с политически, партийни или национални интереси.

Следвайки поставената мисия и набелязаните цели, през последните години организацията наблюдава и поставя независими (безпристрастни) оценки на развитието на туристическия бранш в света, като измерва не само привлекателността на страните като туристически дестинации, но и потенциала им за инвестиции и развитие в сектора на туризма. Индексът на конкурентоспособността на пътуванията и туризма (Travel and Tourism Competitiveness Index – TTCI) е публикуван за първи път през 2007 г. под

наименованието Доклад за конкурентоспособността на пътуванията и туризма (Travel and Tourism Competitiveness Report). През 2021 г. се преименува в Индекс за развитие на пътуванията и туризма (Travel and Tourism Development Index – TTDI). TTDI оценява страните въз основа на тяхното представяне по три основни подиндекса:

- регулаторна рамка;
- бизнес среда и инфраструктура;
- човешки, културни и природни ресурси.

Държавите се оценяват по скала от 1 до 7 в тези категории, като обобщените резултати формират общия индекс.

В допълнение към класациите докладът представя и подробни профили на държавите, включващи ключови показатели, получени от организации като Световната банка, Световната туристическа организация и Световния съвет за пътувания и туризъм и др.

Последното издание на TTDI е от 2024 г. и отразява най-новите налични данни към момента на събиране (края на 2023 г.). В него се оценява развитието и състоянието на туризма в 119 страни в периода след пандемията от ковид-19. Комплексната оценка на туристическият бранш в тези страни се формира въз основа на 5 главни показателя:

1. Благоприятна среда (Enabling Environment) – следи се бизнес средата, човешките ресурси, сигурността, хигиената, използването на технологиите.

2. Туристическа политика и подходящи условия (Travel&Tourism Policy and Enabling Conditions) – прави се преценка на приоритетите, ценовата политика и отвореността на туристическия бранш.

3. Инфраструктура и услуги (Infrastructure and Services) – оценява се инфраструктурата за въздушен, наземен и воден транспорт, специализираната туристическа инфраструктура, както и нивото и разнообразието на предлаганите от тях услуги.

4. Туристически ресурси (Travel&Tourism Resources) – измерва се наличието, състоянието и използването на природните, културните, както и други ресурси за развитието отдиха и туризма.

5.Устойчивост (Travel&Tourism Sustainability) – определя се постигането на икономическа, социална и екологична устойчивост на туристическия бранш.

TTDI проследява не само как секторът на туризма е засегнат от съвременните тенденции, но и обратното – как той допринася за тези тенденции чрез своите икономически, социални и екологични въздействия.

През 2024 г. топ 5 дестинации по направената от WEF комплексна оценка са САЩ, Испания, Япония, Франция и Австралия, чийто оценки са между 5,00 и 5,24 при максимална (теоретична) оценка 7,00. България попада на 40$^{-та}$ позиция (от 119 страни) с оценка 4,25.

Настоящето изследване се фокусира върху устойчивостта в развитието на туризма в оценените от WEF страни. Тук не разглеждаме показа-

телят „Екологична устойчивост“, който вече е разгледан в предходна публикации на авторския колектив (Василева, Кабакчиева, 2025). За нуждите на настоящето сравнение са използвани оценките по показателите „Социално-икономически влияния“ (Travel &Tourism Socioeconomic Impact, част от пети показател) и „Устойчивост на туристическото търсене“ (Travel &Tourism Demand Sustainability, също част от пети показател). Показателят „Travel &Tourism Socioeconomic Impact“ е комплексен и се формира въз основа на следните показатели: мултипликатор на БВП на пътуванията и туризма, мултипликатор на заетостта в сектора на пътуванията и туризма, високоплатени работни места в сектора на пътуванията и туризма, паритет между половете при заетите в туризма. Показателят „Travel &Tourism Demand Sustainability“ също е комплексен и се формира на базата на следните съставни показатели: продължителност на престоя на туристите, сезонност на международните туристически пристигания, концентрация на интерес към културни атракции, концентрация на интерес към природни атракции, териториално деконцентриран туризъм.

2. Анализ на получените резултати

От Таблица 1. е видно, че на водещите 15 позиции по показателя „Социално-икономическа устойчивост“ (Travel &Tourism Socioeconomic Impact) присъстват страни от всички части на света.

Таблица 1
Водещи страни и региони в света по оценките на показателя „Социално-икономически влияния“

№	Страна	Оценка	№	Регион	Оценка
1	Ботсуана, Парагвай	6,07	1	Южна Африка	5,08
2	Кения	6,05	2	Източна Африка	5,03
3	Шри Ланка	5,84	3	Източна Азия и Океания	4,82
4	Казахстан	5,50	4	Южна Америка	4,73
5	Ангола	5,45	5	Западна Африка	4,60
6	Чили	5,43	6	Северна и Централна Америка	4,53
7	Бразилия, Лаос	5,42	7	Южна Азия	4,48
8	Индонезия	5,41	8	Централна Азия и Кавказ	4,44
9	Танзания	5,40	9	Северна Европа	4,29
10	Доминиканска република	5,38	10	Балкани и Източна Европа	4,19
11	Китай	5,36	11	Южна Европа	4,07
12	Черна гора	5,35	12	Среден Изток	3,97
13	Нигерия	5,34	13	Югоизточна Азия	3,83
14	Румъния	5,32	14	Западна Европа	3,50
15	Гватемала, Ливан	5,28	15	Северна Африка	3,22

По данни от: Travel & Tourism Development Index, 2024 [Online] Available from: https://www.weforum.org/publications/travel-tourism-development-index-2024/in-full/dimension-results/#5-4-travel-and-tourism-resources [Accessed 20/05/2026].

Относително слабо са представени европейските дестинации само с Румъния и Черна гора. В силно развитите икономики, каквито са европейските делът на туристическия бранш за формиране на заетост и БВП не е висок. Също така в Европа традиционно туризмът не е сред високо платените отрасли. Това поставя европейските подрегиони на едни от последните маста в регионалната класация по този показател. За разлика от европейските страни, тези от Азия и Америка са добре представени с по 5 дестинации (съответно Шри Ланка, Казахстан, Лаос, Индонезия и Китай за Азия и Парагвай, Чили, Бразилия, Доминиканска република и Гватемала за Америка). Добре е представена и Африка с 4 дестинации (Ботсуана, Кения, Ангола, Танзания). В тези икономики туризмът формира съществен дял в заетостта и БВП, поради по-слабото застъпване на редица други отрасли. На фона на ниското заплащане на труда в другите отрасли в тези страни, туристическият бранш се отличава с по-висока доходоносност. Поради посочените причини в регионалната класация подрегионите от изброените континенти са на по-предни позиции с малки изключения.

Докладът на Световния икономически форум отбелязва, че развиващите се икономики демонстрират над средните резултати поради увеличаване на дела на високоплатените работни места в туризма и забележимо увеличение на индуцираните и индиректните работни места, както и на БВП. Проблемите в Северна Африка (-36,4% под средното за TTDI) и Южна Азия (-41,3% под средното за TTDI) са свързани с намаления достъп на туристическите компании до човешки капитал и способността на сектора да разпределя социално-икономическите ползи на повече хора.

Според показателя „Устойчивост на търсенето в туризма“ (Travel & Tourism Demand Sustainability) отново забелязваме превес на развиващите се страни на челните позиции. Тук най-убедително представени са африканските страни (Камерун, Египет, Кения, Руанда, Гана, Сиера Леоне, Малави, Замбия), които са общо 9 в челните 15 позиции. Представени са също американски (Коста Рика, САЩ, Ел Салвадор, Мексико, Барбадос), азиатски и близкоизточни (Индонезия, Саудитска Арабия, Камбоджа, Оман, Индия, Филипини) дестинации. От европейските страни присъства само Армения. Интересно е, че САЩ и Руанда получават еднакви оценки по този показател.

В класацията по подрегиони в света се забелязва същата закономерност – водещи са африканските подрегиони, а всички подрегиони на Европа заемат последните позиции, като най-ниска е оценката за Северна Европа. Водещите страни и региони се отличават с ниски ценови равнища на предлагания туристически продукт. Това способства за по-голяма продължителност на престоя на туристите. За разлика от тях страните в Северна Европа предлагат скъп туристически продукт породи по-високия си жизнен стандарт и по-високи ценови равнища, което обаче се отразява неблагоприятно върху дългосрочната устойчивост на туристическото търсене. Почти всички от водещите в таблицата дестинации се отличават с топъл

климат, което е предпоставка за целогодишно развитие на туризма в много от тях и съответно за минимално проявление на сезонността в международните туристически пристигания. Европейските дестинации отново са ощетени, понеже сезонното развитие на туризма е типично за тях и понижава ефективността на туристическия им бранш. Страни като Коста Рика, Кения, Мексико, Индонезия и др. се отличават с висока концентрация на интерес към природни атракции. Концентрация на интерес към културни атракции е типична за Египет, Мексико, Индия, Саудитска Арабия и др. Повечето от изброените страни развиват туризма по цялата си територия, а не само по крайбрежията т.е. отличават се с териториално деконцентриран туризъм.

Таблица 2
Водещи страни и региони в света по оценките на показателя „Устойчивост на туристическото търсене“

№	Страна	Оценка	№	Регион	Оценка
1	Камерун	5,10	1	Източна Африка	4,53
2	Коста Рика	5,06	2	Западна Африка	4,36
3	Египет	4,90	3	Централна и Северна Америка	4,31
4	Кения	4,89	4	Югоизточна Азия	4,28
5	Индонезия	4,84	5	Централна Азия и Кавказ	4,17
6	САЩ, Руанда	4,83	6	Южна Африка	4,00
7	Салвадор	4,70	7	Среден Изток, Южна Азия	3,86
8	Саудитска Арабия	4,69	8	Южна Америка	3,68
9	Армения, Камбоджа, Оман	4,65	9	Източна Азия и Океания	3,66
10	Гана, Сиера Леоне	4,58	10	Северна Африка	3,64
11	Малави	4,57	11	Западна Европа	3,39
12	Мексико	4,56	12	Южна Европа	3,26
13	Индия	4,55	13	Балкани и Източна Европа	3,10
14	Филипини	4,52	14	Северна Европа	2,99
15	Барбадос, Замбия	4,47			

По данни от: Travel & Tourism Development Index, 2024 [Online] Available from: https://www.weforum.org/publications/travel-tourism-development-index-2024/in-full/dimension-results/#5-5-travel-and-tourism-sustainability [Accessed 20/05/2026].

WEF обръща внимание, че кратките престои, високата сезонност и пренаселеността са предизвикателство за водещите дестинации в Европа. Като отговор се разработват и прилагат разнообразни политики за борба с пренаселеността в т.ч. туристически данъци, създаване на системи за резервации за влизане в уязвими места, както и ограничаване на достъпа до дестинации в определени дни и периоди и др.

Докладът на WEF отбелязва също, че по показателя Travel &Tourism Demand Sustainability в световен мащаб се забелязва спад в поставените оценки с -4,7% спрямо 2021 г. Другите два показателя на устойчивостта обаче отбелязват подобрение с +1,1% за показателя „Environmental

sustainability“ и с +0,6% за показателя „Travel &Tourism Socioeconomic Impact“.

Заключение

Постигнатото в направлението социалноикономическа устойчивост в туризма се различава значително от постигнатото в направлението екологична устойчивост, където водещи и почти единствени са европейските дестинации (Василева, Кабакчиева, 2025). Оказва се, че развиващите се икономики демонстрират по-висока социалноикономическа устойчивост в туристическия бранш.

Поради посочените по-горе причини много от развиващите се икономики демонстрират над средните резултати и дават добър пример и що се отнася до устойчивост на туристическото търсене. Може да се очаква, че в перспектива това би било важно конкурентно предимство за тях, което може да ги превърне във все по-предпочитани дестинации.

Използвана литература

Василева, В., Д. Кабакчиева. (2025). Съвременни измерения на екологичната устойчивост в туризма, *Сборник с публикации, посветен на 60-тата годишнина от създаването на специалност „Туризъм“ при ИУ-Варна Том I № 1*

Воденска, М. (2001), *Икономически, социални и природни влияния на туризма.* Унив. изд. „Св. Климент Охридски“

World Economic Forum. 2025. Global Risks Report 2025. [Online] Available from: https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025 / [Accessed 20/05/2026].

World Economic Forum. 2025. Global Future Councils. [Online] Available from: https://www.weforum.org/communities/global-future-councils/ [Accessed 20/05/2026].

World Economic Forum. 2024. Travel & Tourism Development Index [Online] Available from: https://www.weforum.org/publications/travel-tourism-development-index-2024/in-full/dimension-results/#5-4-travel-and-tourism-resources [Accessed 20/05/2026].

MODERN DIMENSIONS OF SOCIO-ECONOMIC SUSTAINABILITY IN TOURISM

Associate Professor Vanya Vasileva, PhD[3]
Konstntin Preslavsky University of Shumen
https://orcid.org/0009-0008-2390-8827

Abstract: At the current stage of its development, tourism is exerting an increasingly tangible pressure on the socioeconomic environment on which it is based. It is no longer considered a harmless and environmentally friendly industry. In this regard, in recent years, the issue of sustainable development of the tourism industry has become increasingly relevant. This report focuses on achieving socioeconomic sustainability in tourism. The World Economic Forum's assessments of tourism development given to 119 countries from all world regions and subregions were used as its measure. This report makes a comparative analysis of the assessments given under 2 indicators - "Travel &Tourism Socioeconomic Impact" and " Travel &Tourism Demand Sustainability ". The comparison concerns countries, regions and their assessments. Based on the comparative analysis, conclusions have been drawn regarding sustainable tourism development in its socioeconomic aspects.

Keywords: tourism, socioeconomic influences, sustainable development.

[3] v.vasileva@shu.bg